

**การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรม
ด้วยหลักพระพุทธศาสนาของไทยและนานาชาติ**
**Development of a Curriculum to Enhance Wisdom and Morality Based
on Thai and International Buddhist Principles**

นิเทศ สนั่นนารี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Nites Sanannaree

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus

Corresponding Author, Email: nites.san@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาไทยและนานาชาติ 2) ศึกษาองค์ประกอบของการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาไทยและนานาชาติ และ 3) เสนอแนวทางเชิงนโยบายในการพัฒนาหลักสูตรดังกล่าว เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ผู้บริหาร คณาจารย์ นิสิต ศิษย์เก่า และผู้ใช้บัณฑิต จำนวน 350 รูป/คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 25 รูป/คน และการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 20 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาไทยและนานาชาติ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.38$) ปัญหาสำคัญ ได้แก่ การขาดงบประมาณสนับสนุนการพัฒนาสื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้ และความไม่พร้อมด้านอุปกรณ์และเทคโนโลยีสารสนเทศ ขณะที่ความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.54$) โดยเฉพาะการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม และหลักพุทธธรรมในทุกรายวิชา

* ได้รับบทความ: 11 กุมภาพันธ์ 2569; แก้ไขบทความ: 16 มีนาคม 2569; ตอรับตีพิมพ์: 5 มิถุนายน 2569

2) องค์ประกอบของการพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านอาจารย์ ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านทรัพยากรและสภาพแวดล้อม ด้านการวัดและประเมินผล และด้านคุณลักษณะ บัณฑิต

3) แนวทางเชิงนโยบายมุ่งเน้นการยกระดับหลักสูตรฐานสมรรถนะ การพัฒนาอาจารย์สู่การเป็น โค้ชทางปัญญา การส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุกและดิจิทัล การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ การประเมินผล ตามสภาพจริง และการสร้างบัณฑิตที่มีสมรรถนะสากลควบคู่คุณธรรม

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย คือ WISDOM Model ซึ่งประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ Well-ness & Wisdom, Innovative Ecosystem, Skill & Competency-Based Learning, Digital Platform, Outcome-Driven Assessment และ Mindful Facilitators อันเป็นกรอบแนวทางการพัฒนาหลักสูตร พุทธศาสตร์ที่บูรณาการปัญญา คุณธรรม และนวัตกรรมดิจิทัล เพื่อสร้างบัณฑิตที่มีคุณภาพและสามารถ ดำรงตนในสังคมโลกได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การพัฒนาหลักสูตร; ปัญญาและคุณธรรม; พระพุทธศาสนาไทยและนานาชาติ; หลักสูตร ฐานสมรรถนะ; WISDOM Model

Abstract

The objectives of this research were to: 1) investigate the current conditions, problems, and needs for developing a curriculum that enhances wisdom and morality based on Thai and international Buddhist principles; 2) examine the components of such a curriculum; and 3) propose policy guidelines for its development. This study employed a mixed-methods research design. Quantitative data were collected from 350 participants, including administrators, lecturers, students, alumni, and graduate employers, using a questionnaire. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, and standard deviation. Qualitative data were obtained through document analysis, in-depth interviews with 25 key informants, and focus group discussions with 20 experts. The qualitative data were analyzed using content analysis.

The findings revealed that:

1) the current state of curriculum development for enhancing wisdom and morality based on Thai and international Buddhist principles was at a high level overall ($\bar{x} = 4.38$). Major problems included insufficient budget support for learning media and

educational innovation development, as well as inadequate information technology infrastructure and equipment. The overall need for curriculum development was at the highest level ($\bar{x} = 4.54$), particularly regarding the integration of morality, ethics, and Buddhist principles into all courses.

2) The curriculum development framework consisted of six key components: curriculum design, instructors, learning management, resources and learning environment, assessment and evaluation, and graduate characteristics.

3) Policy recommendations emphasized the enhancement of competency-based curricula, the development of instructors as wisdom coaches, the promotion of active and digital learning, the creation of supportive learning ecosystems, authentic assessment practices, and the cultivation of graduates with global competencies and moral integrity.

The study generated a new body of knowledge in the form of the WISDOM Model, comprising six components: Wellness & Wisdom, Innovative Ecosystem, Skill & Competency-Based Learning, Digital Platform, Outcome-Driven Assessment, and Mindful Facilitators. This model provides a framework for developing Buddhist curricula that integrate wisdom, morality, and digital innovation to produce high-quality graduates capable of living and working sustainably in a global society.

Keywords: Curriculum Development; Wisdom and Morality; Thai and International Buddhism; Competency-Based Curriculum; WISDOM Model

บทนำ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นบุคคลที่มีทั้งปัญญา ความรู้ความสามารถ และคุณธรรม จริยธรรม ถือเป็นเป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 อันสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561–2580 ที่มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีคุณภาพ พร้อมดำรงชีวิตในสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างสมดุลและยั่งยืน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) ขณะเดียวกัน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ได้กำหนดให้การจัดการศึกษามุ่งพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และความสามารถในการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข อันสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาปัญญาและคุณธรรมต้องดำเนินควบคู่กันอย่างเป็นองค์รวมในบริบทของสังคมโลกปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัล กระแสโลกาภิวัตน์ และ

การแข่งขันทางเศรษฐกิจได้ส่งผลให้สถาบันอุดมศึกษาต้องปรับตัวเพื่อผลิตบัณฑิตที่มีสมรรถนะสูง สามารถคิดวิเคราะห์ สร้างนวัตกรรม และปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ความก้าวหน้าทางวัตถุและเทคโนโลยีดังกล่าวกลับนำมาซึ่งปัญหาด้านคุณธรรมและจริยธรรม เช่น ความเห็นแก่ตัว การขาดความรับผิดชอบต่อสังคม และปัญหาสุขภาพทางจิตของคนรุ่นใหม่ ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนาการศึกษาที่สามารถสร้างสมดุลระหว่างความรู้ทางวิชาการกับการพัฒนาจิตใจ (Kristjánsson, 2020; Sherblom, 2018)

พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งองค์ความรู้สำคัญที่มุ่งพัฒนามนุษย์อย่างรอบด้าน โดยเฉพาะหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาอย่างเป็นระบบ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2560) นอกจากนี้ หลักอริยสัจ 4 พรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 และวุฒิชรรม ยังเป็นหลักธรรมที่สามารถประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีทั้งความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ จึงเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างบัณฑิตที่มีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตและทำงานในสังคมโลกได้อย่างสมดุล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีพันธกิจหลักในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา โดยมีมุ่งผลิตบัณฑิตที่มีปัญญาและคุณธรรมเพื่อรับใช้สังคม อย่างไรก็ตาม จากผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและการประเมินคุณภาพการศึกษาภายในของมหาวิทยาลัย พบว่า หลักสูตรบางส่วนยังไม่สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและความต้องการของผู้เรียนในยุคดิจิทัลได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ รวมทั้งยังมีข้อจำกัดด้านนวัตกรรมการเรียนรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศ และการเชื่อมโยงองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนากับบริบทสากล (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2566)

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่างานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรพุทธศาสนา การบูรณาการคุณธรรมจริยธรรม หรือการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนในมิติใดมิติหนึ่ง แต่ยังขาดการสังเคราะห์องค์ประกอบของหลักสูตรที่สามารถบูรณาการหลักพระพุทธศาสนาไทยและนานาชาติร่วมกับแนวคิดการศึกษาระดับสมรรถนะ เทคโนโลยีดิจิทัล และความเป็นพลเมืองโลกได้อย่างเป็นระบบ จึงเกิดช่องว่างทางวิชาการ (Research Gap) ที่ควรได้รับการศึกษาและพัฒนาให้เป็นรูปธรรม

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักพระพุทธศาสนาของไทยและนานาชาติ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการพัฒนาหลักสูตร ศึกษาองค์ประกอบที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาหลักสูตร และเสนอแนวทางเชิงนโยบายในการพัฒนาหลักสูตรที่สามารถบูรณาการพุทธปัญญา คุณธรรม และนวัตกรรมการเรียนรู้สมัยใหม่เข้าด้วยกัน

อันจะนำไปสู่การผลิตบัณฑิตที่มีสมรรถนะสากล มีคุณธรรมจริยธรรม และสามารถเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมไทยและสังคมโลกอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรที่เสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักพระพุทธศาสนาของไทยและนานาชาติ
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบที่สามารถนำมาพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างปัญญา และคุณธรรมด้วยหลักพระพุทธศาสนาของไทยและนานาชาติ
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักพระพุทธศาสนาของไทยและนานาชาติ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงอธิบายแบบลำดับขั้น (Sequential Explanatory Design) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการ องค์ประกอบ และแนวทางการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักพระพุทธศาสนาของไทยและนานาชาติ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร คณาจารย์ นิสิต ศิษย์เก่า และผู้ใช้บัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีการศึกษา 2567 จาก 5 คณะ 11 วิทยาเขต 30 วิทยาลัยสงฆ์ และ 3 หน่วยวิทยบริการ รวมจำนวน 29,496 รูป/คน

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณ จำนวน 350 รูป/คน กำหนดขนาดโดยใช้สูตรของ Taro Yamane (1973) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ตามสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพ จำนวน 25 รูป/คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วยผู้บริหาร นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา นักวิชาการด้านหลักสูตร และผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา นอกจากนี้ได้จัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 20 รูป/คน เพื่อยืนยันผลการวิจัยและข้อเสนอเชิงนโยบาย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert Scale) ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน มีค่า IOC ระหว่าง 0.80–1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.96

การวิจัยเชิงคุณภาพใช้แบบวิเคราะห์เอกสาร แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถามทั้งในรูปแบบเอกสารและระบบออนไลน์ จากนั้นดำเนินการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และจัดการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสังเคราะห์ข้อค้นพบเชิงอุปนัย (Inductive Analysis)

ผู้วิจัยตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยเทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) จากข้อมูลเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม

การสังเคราะห์ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมาสังเคราะห์ร่วมกัน เพื่อกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักพระพุทธศาสนาของไทยและนานาชาติ และพัฒนาเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการนำไปใช้ในระดับอุดมศึกษาต่อไป

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักพระพุทธศาสนาของไทยและนานาชาติ

ตารางที่ 1 สภาพปัจจุบันของการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักพระพุทธศาสนาของไทยและนานาชาติ

ประเด็นการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1. หลักสูตรมีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนสอดคล้องกับความต้องการของสังคม	4.41	0.69	มาก
2. เนื้อหารายวิชาทันสมัยและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน	4.38	0.70	มาก
3. การจัดการเรียนการสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Active Learning)	4.35	0.73	มาก
4. มีการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการเรียนการสอน	4.49	0.66	มาก
5. สื่อและเทคโนโลยีที่ใช้ในการเรียนการสอนมีความเหมาะสม	4.30	0.75	มาก
6. การวัดและประเมินผลมีความหลากหลายและยุติธรรม	4.35	0.71	มาก
รวม	4.38	0.71	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันของการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักพระพุทธศาสนาของไทยและนานาชาติ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.38$, S.D. = 0.71) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการเรียนการสอนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.49$, S.D. = 0.66) รองลงมา ได้แก่ การกำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่ชัดเจนและสอดคล้องกับความต้องการของสังคม ($\bar{x} = 4.41$, S.D. = 0.69) ส่วนสื่อและเทคโนโลยีที่ใช้ในการเรียนการสอนมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{x} = 4.30$, S.D. = 0.75)

ตารางที่ 2 ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาหลักสูตร

ประเด็นการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1. หลักสูตรยังไม่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคดิจิทัลเท่าที่ควร	3.91	0.92	มาก
2. ขาดความพร้อมด้านอุปกรณ์และเทคโนโลยีสารสนเทศ	4.00	0.94	มาก
3. ผู้เรียนขาดทักษะการคิดวิเคราะห์และการประยุกต์ใช้	3.95	0.89	มาก
4. ภาระงานของอาจารย์มีมากเกินไป	3.97	0.95	มาก
5. ขาดงบประมาณสนับสนุนในการพัฒนาสื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้	4.04	0.92	มาก
รวม	3.97	0.92	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาหลักสูตรโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.97$, S.D. = 0.92) โดยประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การขาดงบประมาณสนับสนุนในการพัฒนาสื่อและ

นวัตกรรมการเรียนรู้ ($\bar{x} = 4.04$, S.D. = 0.92) รองลงมาคือ ความไม่พร้อมด้านอุปกรณ์และเทคโนโลยีสารสนเทศ ($\bar{x} = 4.00$, S.D. = 0.94)

ตารางที่ 3 ความต้องการในการพัฒนาหลักสูตร

ประเด็นการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1. พัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ (Competency-Based Curriculum)	4.54	0.64	มากที่สุด
2. ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและ AI ในการจัดการเรียนรู้	4.50	0.68	มากที่สุด
3. เน้นการปฏิบัติจริงและฝึกประสบการณ์วิชาชีพ	4.56	0.63	มากที่สุด
4. บูรณาการคุณธรรม จริยธรรม และหลักพุทธธรรมในทุกรายวิชา	4.57	0.62	มากที่สุด
5. พัฒนาทักษะภาษาต่างประเทศและการสื่อสารสากล	4.52	0.67	มากที่สุด
รวม	4.54	0.65	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่า ความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.54$, S.D. = 0.65) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม และหลักพุทธธรรมในทุกรายวิชา ($\bar{x} = 4.57$, S.D. = 0.62) รองลงมาคือ การเน้นการปฏิบัติจริงและฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ($\bar{x} = 4.56$, S.D. = 0.63)

2. ผลการศึกษาองค์ประกอบของการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักพระพุทธศาสนาของไทยและนานาชาติ

ตารางที่ 4 องค์ประกอบของการพัฒนาหลักสูตร

องค์ประกอบ	สาระสำคัญ
1. ด้านหลักสูตร	บูรณาการไตรสิกขา อริยสัจ 4 และหลักสูตรฐานสมรรถนะ
2. ด้านอาจารย์	พัฒนาอาจารย์สู่การเป็น Wisdom Coach
3. ด้านการจัดการเรียนรู้	Active Learning, Constructivism และ Hybrid Learning
4. ด้านทรัพยากรและสภาพแวดล้อม	Digital Learning Ecosystem และเครือข่าย บวร
5. ด้านการวัดและประเมินผล	Authentic Assessment และ Credit Bank of Virtue
6. ด้านคุณลักษณะบัณฑิต	คุณธรรม สมรรถนะสากล และมาตรฐาน CEFR

จากตารางที่ 4 พบว่า องค์ประกอบของการพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านอาจารย์ ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านทรัพยากรและสภาพแวดล้อม ด้านการวัดและประเมินผล และด้านคุณลักษณะบัณฑิต

3. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักพระพุทธศาสนาของไทยและนานาชาติ

ตารางที่ 5 แนวทางการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรม

ด้าน	แนวทางการพัฒนา
หลักสูตร	พัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะและระบบธนาคารหน่วยกิต
อาจารย์	พัฒนาอาจารย์สู่พหุสตติจิตัลและโค้ชทางปัญญา
การเรียนรู้	ส่งเสริม Active Learning และ Hybrid Learning
ทรัพยากร	พัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ดิจิทัล
การประเมินผล	ใช้ Authentic Assessment และ Credit Bank of Virtue
บัณฑิต	พัฒนาคุณธรรม ควบคู่สมรรถนะสากลตาม CEFR

จากตารางที่ 5 พบว่า แนวทางการพัฒนาหลักสูตรมุ่งเน้นการพัฒนาทั้งระบบ ตั้งแต่หลักสูตร บุคลากร กระบวนการเรียนรู้ ทรัพยากร การประเมินผล และคุณลักษณะบัณฑิต เพื่อสร้างบัณฑิต ที่มีปัญญา คุณธรรม และสมรรถนะที่สอดคล้องกับบริบทสังคมโลกในศตวรรษที่ 21

ตารางที่ 6 ผลการสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ WISDOM Model สำหรับการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักพระพุทธศาสนาของไทยและนานาชาติ

องค์ประกอบ	ความหมาย	แนวทางการพัฒนา
W : Wellness & Wisdom	การพัฒนาปัญญาและคุณธรรมตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) และอริยสัจ 4	บูรณาการหลักพุทธธรรมในทุกรายวิชา เพื่อพัฒนาความรู้ควบคู่คุณธรรม
I : Innovative Ecosystem	ระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ส่งเสริมนวัตกรรมและความร่วมมือทางการศึกษา	สร้างเครือข่าย บวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) และความร่วมมือระดับนานาชาติ
S : Skill & Competency-Based Learning	การพัฒนาทักษะและสมรรถนะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21	พัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ เน้นการปฏิบัติจริงและการเรียนรู้เชิงรุก
D : Digital Platform	การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนรู้	พัฒนา Digital Learning Ecosystem, MCU MOOC, Smart Classroom และ AI for Learning
O : Outcome-Driven Assessment	การประเมินผลที่มุ่งผลลัพธ์การเรียนรู้ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์	ใช้ Authentic Assessment และระบบ Credit Bank of Virtue
M : Mindful Facilitators	การพัฒนาอาจารย์ให้เป็นผู้อำนวยความสะดวกและโค้ชทางปัญญา	ส่งเสริมอาจารย์สู่การเป็น Wisdom Coach และ Digital Polymath

จากตารางที่ 6 พบว่า องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยสามารถสังเคราะห์เป็น WISDOM Model ซึ่งประกอบด้วย 6 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ (1) Wellness & Wisdom การพัฒนาปัญญาและคุณธรรม ตามหลักพระพุทธศาสนา (2) Innovative Ecosystem การสร้างระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้และนวัตกรรม (3) Skill & Competency-Based Learning การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ (4) Digital Platform การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ (5) Outcome-Driven Assessment การประเมินผลตามสภาพจริงและผลลัพธ์การเรียนรู้ และ (6) Mindful Facilitators การพัฒนาอาจารย์สู่การเป็นโค้ชทางปัญญา โดยทั้ง 6 องค์ประกอบทำงานเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ เพื่อพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักพระพุทธศาสนาของไทยและนานาชาติ อันนำไปสู่การผลิตบัณฑิตที่มีคุณธรรม ความรู้ ความสามารถ และสมรรถนะสากลในศตวรรษที่ 21

อภิปรายผลการวิจัย

1. การพัฒนาหลักสูตรบนฐานสมรรถนะและประสบการณ์

ผลการวิจัยพบว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความต้องการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะและการเรียนรู้เชิงรุกในระดับสูงสุด สอดคล้องกับแนวคิดของดิวอี้ (Dewey) ที่มุ่งเน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง เพื่อพัฒนาความสามารถในการคิดและแก้ปัญหา รวมทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระสิทธิพิงศ์ สุทสุโสโน (ภักดี) (2025) ที่พบว่าการจัดการเรียนรู้เชิงรุกช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจของผู้เรียน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของพิชิต เชาวชาญ และศักดิ์ดา งานหมั่น (2567) ที่เสนอการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลกับการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา และสอดคล้องกับแผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ระยะที่ 13 ที่มุ่งพัฒนาบัณฑิตให้มีทั้งปัญญาและคุณธรรม

2. การบูรณาการไตรสิกขาเพื่อพัฒนาปัญญาและคุณธรรม

ผลการวิจัยพบว่า หลักไตรสิกขาและอริยสัจ 4 เป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาหลักสูตร สะท้อนว่าการพัฒนาปัญญาต้องอาศัยการพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) และงานวิจัยของพระณัด วฑฒโน (2561) ที่ชี้ว่าการพัฒนาปัญญาตามหลักไตรสิกขาเป็นกระบวนการเรียนรู้แบบองค์รวม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานของพระมหาทัฬหยา ปิยวัฒน์ (แจ่มจำรัส) (2565) ที่เน้นบทบาทของกัลยาณมิตรและโยนิโสมนสิการในการส่งเสริมการพัฒนาปัญญาและคุณธรรม

3. บทบาทอาจารย์ในฐานะโค้ชทางปัญญา

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า อาจารย์ควรปรับบทบาทจากผู้ถ่ายทอดความรู้ไปสู่การเป็นผู้อำนวยความสะดวกและโค้ชทางปัญญา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สอดคล้องกับงานวิจัยของ

Sutthiporn Boonsong et al., (2020) ที่พบว่าการพัฒนาหลักสูตรคุณธรรมจะประสบความสำเร็จเมื่อผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจและสามารถเป็นแบบอย่างทางคุณธรรมได้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของนพดล สีทอง และคณะ (2568) ที่ใช้กระบวนการโค้ชชิ่งร่วมกับหลักสูตรคุณธรรมในการพัฒนาพระสอนศีลธรรม รวมทั้งสอดคล้องกับการพัฒนาสมรรถนะด้านการวิจัยและการทำงานร่วมกันในบริบทการศึกษายุคใหม่

4. ระบบนิเวศการเรียนรู้ดิจิทัลและพุทธนวัตกรรม

ผลการวิจัยเสนอแนวทางการใช้ Mindfulness VR Lab และระบบสะสมแต้มความดีเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาคุณธรรมในสภาพแวดล้อมดิจิทัล สอดคล้องกับงานวิจัยของธนภรณ์ ตั้งเพชรศิริพงษ์ และคณะ (2564) ที่พบว่าการพัฒนาตามหลักภวนา 4 สามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมสมาธิและการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารแบบสหนวัตกรรมของวรกาญจน์ สุขสดเขียว และคณะ (2564) ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างสมดุลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญาในยุคดิจิทัล

5. มาตรฐานนานาชาติและการสร้างพลเมืองโลก

ผลการวิจัยพบว่าหลักสูตรควรมุ่งพัฒนาสมรรถนะสากล โดยเฉพาะทักษะภาษาอังกฤษตามกรอบ CEFR ควบคู่กับการปลูกฝังคุณธรรมและความเห็นอกเห็นใจต่อเพื่อนมนุษย์ สอดคล้องกับแนวคิดของ Kristjánsson (2020) ที่มองว่าปัญญาเชิงปฏิบัติเป็นพื้นฐานของการศึกษาทางศีลธรรม และ Sherblom (2018) ที่เสนอว่าปัญญาเป็นเป้าหมายสูงสุดของการเรียนรู้ตลอดชีวิต การบูรณาการหลักพรหมวิหาร 4 และอิทธิบาท 4 เข้ากับสมรรถนะสากลจึงเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาบัณฑิตให้สามารถครองตน ครองคน และครองงานได้อย่างมีประสิทธิภาพในบริบทสากล

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

มหาวิทยาลัยควรประกาศใช้ระบบ คลังหน่วยกิตคุณธรรม" (Credit Bank of Virtue) เป็นนโยบายหลักเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ด้านพฤติกรรมของนิสิต และยกระดับสู่ Digital University โดยลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานด้าน VR และ AI เพื่อการจัดการเรียนการสอนที่ทันสมัย และการเผยแพร่และเรียนรู้ธรรมะสากล

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับการพัฒนาเกณฑ์การวัดและประเมินผลคุณธรรมเชิงประจักษ์ โดยใช้เทคโนโลยี Blockchain มาช่วยในการจัดเก็บข้อมูลอย่างยั่งยืน และควรมีศึกษาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้

ของบัณฑิต และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของบัณฑิตผ่านโลกเสมือนจริง (Metaverse) กับการเรียนรู้ในรูปแบบปกติเพื่อพัฒนาตัวแบบที่เหมาะสมที่สุดสำหรับยุคดิจิทัล

องค์ความรู้ใหม่

1. องค์ประกอบเชิงสมรรถนะด้วยพุทธปัญญาบูรณาการ การเปลี่ยนจากหลักสูตรที่เน้นเนื้อหาไปสู่หลักสูตรฐานสมรรถนะ และการเน้นผลลัพธ์โดยมีหัวใจสำคัญคือ 1) แกนกลาง บูรณาการหลักไตรสิกขาและอริยสัจ 4 เข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ และ 2) จุดเน้นใหม่ นำพุทธจิตวิทยาและการเจริญสติมาใช้แก้ปัญหาสุขภาพจิต เช่น ภาวะซึมเศร้า ซึ่งเป็นวิกฤตของคนรุ่นใหม่

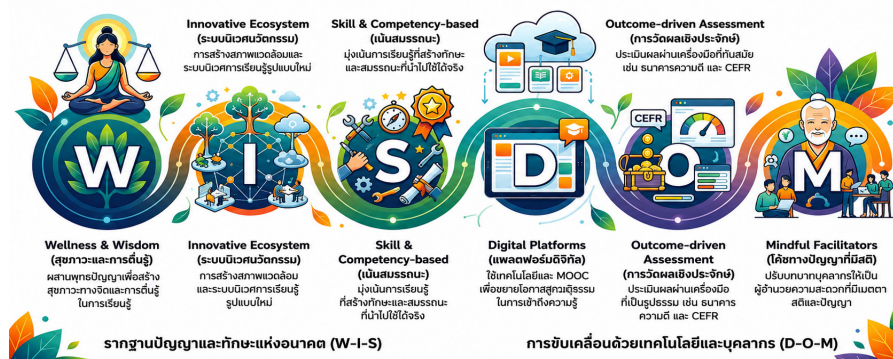
2. ระบบนิเวศการเรียนรู้ใหม่ การเรียนรู้พุทธศาสนาในปัจจุบันต้องใช้เทคโนโลยีเป็นฐานเพื่อสร้างประสบการณ์เรียนรู้ที่จับต้องได้ เช่น 1) นวัตกรรมสนับสนุนการใช้ห้องฝึกสติเสมือนจริง และ Bio-Feedback Station เพื่อวัดผลสมาธิและปัญญาผ่านคลื่นสมอง และ 2) แพลตฟอร์มพัฒนาสู่ Digital University ผ่านระบบ MCU MOOC และ Living Research System เพื่อให้ธรรมะเข้าถึงง่ายในระดับห้องนั่งเล่นของชาวบ้าน

3. การปฏิรูประบบการวัดผล ประกอบด้วย 1) ธนาкарความดี ระบบบันทึกและสะสมแต้มความดีที่เป็นรูปธรรม เพื่อวัดระดับคุณธรรมเชิงประจักษ์ และ 2) มาตรฐานสากลใช้กรอบ CEFR ในการวัดทักษะภาษาต่างประเทศเพื่อสร้างสมรรถนะในการเผยแผ่ศาสนาในระดับนานาชาติ

4. การปรับบทบาทบุคลากร 1) อาจารย์ ต้องเปลี่ยนจาก ผู้บรรยาย เป็น โค้ชทางปัญญา และ พหุสตูดิจิทัล ที่มีทักษะลูกผสม (Hybrid Skills) คือแตกฉานทั้งพระไตรปิฎกและเทคโนโลยี AI และ 2) มุ่งสร้างบัณฑิตรับใช้สังคม ที่มีทั้งปัญญาและ ความเห็นอกเห็นใจต่อเพื่อนมนุษย์

WISDOM Model: พลิกโฉมการเรียนรู้ด้วยพุทธปัญญา

โมเดล WISDOM คือกรอบแนวคิดการจัดการเรียนรู้ที่ผสานพุทธปัญญาเข้ากับเทคโนโลยีและสมรรถนะสมัยใหม่ โดยมุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่างสุนทรียภาพจิต ทักษะที่ใช้จริง และการวัดผลที่จับต้องได้ผ่านระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ทันสมัย

ภาพที่ 1 WISDOM Model : พลิกโฉมการเรียนรู้ด้วยพุทธปัญญา

ภาพที่ 2 การเปลี่ยนแปลงเชิงกระบวนทัศน์

เอกสารอ้างอิง

- ธนภรณ์ ตั้งเพชรศิริพงษ์ และคณะ. (2564). การพัฒนาตนตามหลักภavana 4 ในสังคมดิจิทัล. วารสารพุทธจิตวิทยา, 6(2), 45-58.
- นพดล สีทอง และคณะ. (2568). การพัฒนาพระสอนศีลธรรมโดยใช้กระบวนการโค้ชตามหลักคุณธรรม. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, 16(1), 85-102.
- บัณฑิตา อินสมบัติ และปราณี เนรมิต. (2563). การพัฒนาหลักสูตรอุดมศึกษาเพื่อรองรับประเทศไทย 4.0. วารสารศึกษาศาสตร์, 31(2), 45-58.
- พระณัด วุฒโน. (2561). การพัฒนาปัญญาตามหลักไตรสิกขาในคัมภีร์วิสุทธิมรรค. วารสารพุทธปรัชญาศึกษา, 3(2), 25-40.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2560). พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุง). พลิจัมม.
- พระมหาพิทยา ปิยวงฺโณ (แจ่มจำรัส). (2565). การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาปัญญาและคุณธรรมตามหลักคุณธรรม. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 10(4), 1560-1573.
- พระสิทธิพงศ์ สุทสฺสโน (ภักดี). (2025). Active learning model for enhancing learning achievement in Buddhist schools. Journal of Buddhist Education, 12(1), 45-60.

- พิชิต เชาวชาญ และศักดิ์ดา งานหมั่น. (2567). การประยุกต์ใช้ Gamification และ Mobile Learning ในการเรียนรู้พระพุทธศาสนา. วารสารเทคโนโลยีและนวัตกรรมการศึกษา, 8(1), 77-91.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2566). แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ระยะที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วรกาญจน์ สุขสดเขียว และคณะ. (2564). การบริหารแบบสหนวัตกรรมเพื่อพัฒนาคนในยุค Digital Disruption. วารสารการบริหารการศึกษา, 17(1), 1-15.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561–2580. สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สุทธิพร บุญส่ง และคณะ. (2020). Development of moral curriculum through teacher capacity building. Journal of Educational Development, 15(2), 112-128.
- Kristjánsson, K. (2020). Flourishing as the aim of education: A neo-Aristotelian view. Routledge.
- Sherblom, S. A. (2018). Wisdom as a lifelong learning ideal. New Directions for Adult and Continuing Education, 2018(158), 31–40.
- Yamane, T. (1973). Statistics: An introductory analysis. (3rd ed.). Harper & Row.